

УДК 141.7

О. В. Халецький,

доктор філософії, доцент кафедри філософії, викладач кафедри філософії
Львівський національний університет ветеринарної медицини і біотехнологій
імені С.З. Гжицького

АНТРОПОНООСФЕРИЗАЦІЯ ЯК ЗБІЛЬШЕННЯ СВІДОМІСНО-ДУХОВНИХ ЧИННИКІВ РОЗВИТКУ АБО Ж ПРОСВІТЛЕННЯ ХАОСУ

За сучасними науково-філософськими уявленнями (синергетика, квантова гравітація, підтверджена андронним колайдером теорія Великого Об'єднання, так звана «нова історія», соціально-культурна парадигма тощо і узагальнюючий їх всіх динамістичний еволюціонізм) світ (субстанція-суб'єкт-процес як творчісна силодія) у своєму розвитку проходить етапи: 1) космогенезу літосфери, 2) біосфери життя. 3) антропоноосфери дієрозуму. На нашу думку, антропоноосферизація сутнісно тотожна соціально-культурній парадигмі і являє собою збільшення свідомісно-духовних чинників історичного розвитку суспільства як здійснення соціально-культурних проєктів. Зростання свідомісно-духовних чинників розвитку суспільства відбувається триедино: 1) виведення світла духовного з темного потоку історії, тобто розвитку суспільства саме як історіологічно-духовного процесу, 2) в ньому зростання дієсвідомлень в усіх сферах життя і як 3) ідейно-духовне перетворення світу (зростання розвиткових значень, ідей і вчень аж до віроздійснення малих і великих соціально-культурних проєктів, особистісна трансгресія, новоозначення тощо). Від сер. ХХ ст., з початком НТР, сутність якої у перетворенні науки на безпосередню продуктивну силу, свідомісно-духовні чинники розвитку набувають вирішального значення, що зумовлює інтелектуалізацію усіх сфер суспільного життя. Глобалізація постає одним із головних засобів збільшення свідомісно-духовних чинників розвитку суспільства як низки здійснюваних соціально-культурних проєктів, що постають через їх релігійно-філософське виведення і обґрунтування. Виникає нова універсалістсько (екуменічно)-динамістично-теономна релігійність, яка є дієсвідомленням переходу до глобально-інформаційного суспільства.

Ключові слова: Динамістичний еволюціонізм, субстанція – суб'єкт – процес, творчісна силодія, антропоноосферизація, історично-духовний розвиток, зростання свідомісно-духовних чинників розвитку, процесуально-творчоцентричний образ світу, глобалізаційно-інформаційне суспільство, новорелігійнення, універсалістсько(екуменічно)-динамістично-теономна релігійність.

ANTROPONOOSPHERIZATION – IT IS THE INCREASE OF CONSCIOUSNESS AND SPIRITUAL DEVELOPMENT FACTORS

According to current scientific and philosophical ideas (synergetics, quantum gravity, confirmed androgen theory of Collider of Grand unification, called «New History», socio-cultural paradigm, etc. and synthesis of all universal evolutionism) world (substance – subject – process as creative forceaction) in its development goes through stages: 1. cosmogenesis of lithosphere, 2. biosphere of life, 3. andronosphere of valid reason. In our opinion, antroponoospherization essentially identical socio – cultural paradigm, and represents an increase consciousness and spiritual factors of the historical development of society. Growth of consciousness and spiritual factors of society is triune: 1. the output of spiritual light from the dark stream of history that consistently – progressively – the progressive development of society as it is historical and spiritual process, 2. in it the growth of consciously act in all areas of life and how, 3. ideological – spiritual transformation of the world (developmental growth of meanings, increase of operational projectiveness of ideas until the implementation of small and large socio-cultural projects, personal transgression, new values, etc.). From the middle of twentieth century, with the beginning of the STR, which is the essence of the transformation of science into a direct productive force, consciousness and spiritual development factors become critical, which leads intellectualization of all spheres of public life. Globalization presents a major means of increasing the consciousness and spiritual factors in the development of society, the importance of its senses and spiritual factors are increased as the number of social and cultural projects that arise because of their religious and philosophical inference and justification. There is a new universalistic (ecuminic) – dynamictheonomic religiousness, which is valid awareness of transition to global – information society.

Keywords: *Dynamism, evolution, substance-subject-process, creative forceaction, antroponoospherization, historically – the spiritual development, increasing the consciousness and spiritual factors in the development, the global information society, new religious, new universalistic (ecuminic) – dynamic-theonomic religiousness.*

Актуальність даної теми постає у тому, що у виникаючому нині динамістичному універсал-історичному еволюціонізмі (синергетика Г. Гакена, або І. Пригожина 1977р.; інфляційно-сценарна модель Всесвіту як просторово-часової піни А. Гута 1979 р.; творення Всесвіту із енерговакuumу через тунелізацію А. Віленкіна 1982р.; мульти-всесвіту через відгалуження так званої Петлі Всесвіту Д. Гота і Лі Цзін-лі 1982р.; через вібрацію так званих «струн» П. Штейнхардта і Н. Турока 2002 р.; так звана «нова історія» школи «Анналів» та історії ідей; соціально-культурна парадигма як збільшення свідомо-духовних чинників розвитку; розвиток суспільства як здійснення так званих соціально-культурних проєктів; новоозначування тощо), який є дієусвідомленням наскрізного всесвітнього творення-розвитку єди-

ної субстанції-суб'єкта-процеса [12, с. 184] як творчої сили [1], з'ясування певних етапів такого розвою є одним із основоположних.

Близькі до антропоноосферизації ідеї вже давно визрівали у світовій науково-філософській думці: абсолют, що набуває свідомості, самосвідомості і освідомлює світ у людському історично-духовному розвої – у Гегеля; у наученому через дарвінізм гегеліанстві «Вчення Всесвіту» О. Сухово-Кобиліна, де етапами духовного перетворення світу (Світового Розуму) постають телургічний – земний, солярний – сонячний і сидеричний – зоряний; у науковітсько-позитивітському напрямку ХІХ ст. розвивається вчення про силодійний первень світу, що набуває свідомості (у справі *perpetuum mobile* Паризької АН 1773 р., де визначається, що немає дії без сили, а є тільки єдина силодія; у першому началі термодинаміки Майєра-Джоуля-Гельмгольца 1842 р., де енергія ні з чого не виникає, нікуди не зникає, тобто існує вічно, і в усе перетворюється; у Г. Спенсера первеннями світу є 1) сила, 2) рух, 3) матерія; те ж у основоположника психології В. Вундта або як вітально-раціональна сила у Б. Шоу; у найбільш карбованій формі – у енергетизмі В. Оствальда, вихідному для В. Вернадського; у наскрізному «монокосмічному» підході К. Брейзіга історія постає як розвиток «образів дії»), у гуманітаристському напрямку – безсвідома воля, що набуває свідомості і самосвідомості в історично-духовному розвитку – у А. Шопенгауєра, Е. Гартмана, А. Дрекса, Т. Лессінга, Л. Ціглера та ін.; творчий порив і його еволюція, яка наскрізно проходить тільки в людині – у А. Бергсона; історія духу – у неогегеліанстві Б. Кроче, Д. Джентіле, Р. Коллінгвуда, М. Дворжака, В. Залозецького-Саса та ін.; у релігійній думці – у Р. Отто 1917 р., де Бог розуміється вже не як буття, а як первісна страшна сила, міць, можуть, що знаходить теоретичне обґрунтування у П. Тіллїха і отримує розвиток у сучасних, переважно римо-католицькому, теїстичному еволюціонізмі (П. Тейєр де Шарден, К. Раннер, Е. Фер, А. Морено, Г. Кюнг та ін.) і у процес-теології (Д. Кобб, Ш. Огден та ін.), у вітчизняному антропокосмізмі В. Соловйова, М. Федорова, В. Іванова (теургія), С. Булгакова (ософійнення світу), П. Флоренського (пневмосфера), М. Бердяєва, Е. Цюлковського, В. Муравйова (*homo creator* і космократія), О. Чижевського, М. Холодного (антропосфера), у Е. Суріо (плерома) у вченні про «ефірізацію» А. Тойнбі, історичний розвиток як здійснення соціально-культурних проєктів – у постмодернітському постпозитивізмі А. Турена і, навіть, у примордіальній, тобто одвічній, духовно-сакральній тягlostі Р. Генона, вочевидь демонструючи так званий паралелізм думок.

Уявлення про те, що власне розвивається (субстанція-суб'єкт-процес, якою є творчісна силодія) знаходять логічне звершення у вченні про його якісні ступені розвитку [12, с. 188], що поступово визріває у середущому реалістичному напрямку філософії (неорганічна природа, життя, психіка, дух – у М. Гартмана, царства матерії, сутностей, істини і духа – у Д. Сантаяни тощо) і досягає повноти і глибини у емерджентному еволюціонізмі А. Лавджоя, К. Моргана, С. Олександера, А. Тойнбі та ін., який розглядає розвиток як стрибкоподібний (порядком творчих катастроф, за Є. Маланюком) процес виникнення нових якостей світу (матерія, життя, психіка – у К. Моргана 1927 р.; простору – часу, матерії, життя, духа, божества – у С. Олександера 1927 р.; літосфери космогенезу, біосфери життя антропоносфери дієрозуму – у В.Вернадського Е. ЛеРуа, П. Тейяра де Шардена 1923–1955 рр.; Бог як творчісна активність, космос, життя, дух – у світорозвитку, первісного суспільства, доби трьох генерацій локальних цивілізацій і глобально-ойкуменічної новочасної цивілізації – у А. Тойнбі 1954 р. тощо) через силодійно-енергетичні рушійні сили (нізус – порив у С. Олександера, креативність – творчісність у А. Уайтхеда, радіальну енергію у П. Тейяра, життєвий порив у А. Бергсона і А. Тойнбі, спірітуальний, тобто духовний порив у М. Блонделя, пасіонарність у В.Вернадського і Л. Гумільова тощо) поширюючи, тим самим, поступально-прогресивний розвій на Всесвіт [12, с. 188].

Ідея антропоносферизації остаточно формується у В. Вернадського у Парижі 1922–1923 р. на семінарі у А. Бергсона 1923 р., підсумованого Е. ЛеРуа у 1927 р. [2, с. 11] і отримує подальший розвиток у не виданих за сталінських часів, працях «Наука як планетарне явище» 1938–1939 р. і «Декілька слів про ноосферу» 1944 р.[2]. Осмислюючи перехід від біогеосфери до ноосфери В.Вернадський доходить висновку, що у розвитку енергетичного силодійного первеня 1) жива речовина є носієм і продуцентом біохімічної енергії [2, 11], 2) і поява homo sapiens та розвиток суспільства привели до нового формування цієї енергії – «енергії людської культури» або «культурної біогеохімічної енергії» [2, с. 37–65]. Ця біогеохімічна і вже соціальна «енергія розуму (насамперед наукової думки) та серця людини» є рушієм перетворення біосфери у ноосферу, «царства живої речовини» – у «царство розуму» [2, с. 37–65]. Включення у сферу дієрозуму усієї планети і навколоземного простору «ставить питання про перебудову біосфери в інтересах всього мислячого людства як єдиного цілого» [2, с. 37–65]. Наукова думка, що закономірно виникає у результаті «еволюції процесів зростання і концентрації свідомості» буде розвиватись

у напрямку понадсвідомості. Розвиток біосфери і ноосфери відбувається через ускладнення та інтеграцію (як у Г. Спенсера і, взагалі, в усьому науковістсько-позитивістському напрямку), тому через них організованість світу постійно зростає і діє як негентропійний фактор [2, с. 125, 127]. Через ноосферу світ переходить до свідомої самоорганізації, саме ноосфера надає світу ідею, сенс і мету [2, с. 12], що є, по-суті, сучасним варіантом буддизму (анупадхішеша нірвана) або ультра-просвітництва.

Ідея антропосферизації отримала остаточне оформлення у працях Е. ЛеРуа і подальший розвиток у П. Тейяра де Шардена [6], а у галузі історії – у концепції «ефіризації» А. Тойнбі [6, с. 325, 111]. У величній історіософській концепції А. Тойнбі («Дослідженні історії», Т. 1-12, 1934-1961 р.), долаючи Шпенглерівську («Присмерки Окциденту», 1918–1923 р.) замкнутість (у т. I-II, 1934 р.) локальних цивілізацій, визначає (вже у т. VI, 1937 р., у т. VII, 1954 р.) емерджентами – ступенями світорозвитку 1) Бога як творчісну силодію, 2) космос, 3) життя і 4) дух [6, II, 318], а розвиток суспільства розглядає як історично-духовний процес [6, II, 90], який проходить ступені 1) первісного, 2) трьох генерацій локальних цивілізацій і виникнення 3) новочасного глобального суспільства [6, II, 90], через які здійснюється його «ефіризація» [6, II, 111], тобто збільшення свідомісно-духовних чинників суспільного розвитку і відбувається релігійне прогресування [6, II, 92, 95], чим є утворення нової релігійності [6, II, 105, 316] як «єдності вищих релігій» [6, II, 93, 95], бергсоніанської (з прямим посиланням на нього) відкритої або динамістичної [1, 225-287; 6, II, 107], де «Єдиний Істинний Бог» [6, II, 105] – це (з посиланням на Е. Жільсона) той, що «створює самого себе» у «безнастанній (так у перекладі В. Шовкуна, 1995 р.) творчій діяльності» [6, II, 108] або ж, більш чітко, «Істинний Бог» – це «творча активність» [6, II, 108] зі «світським полем діяльності» [6, II, 95]. Світотворення розвиток проходить (як світовий павук із себе тче павутиння дієрзовою у страшне тантричне драконоплетиво, за Мундака-упанішадою сер. IV ст. до н.е.) три етапи: 1) космогенезу літосфери, 2) біосфери життя, 3) антропоноосфери дієрозуму, який є внесенням у світ свідомості, «просвітлення хаосу» (за синергетикою) його одухотворенням, духовним перетворенням (за релігією). За визначенням М. Гайдеггера «час часовиться із майбутнього», тобто нинішній розвиток визначається його майбутнім станом, тим чого немає (антропний принцип Б. Картера 1972 р.), у чому історія постає як «улюблена дочка філософії» (за Феофілактом Сімокаттою сер. VII ст.) або, як пише Ліна Костенко, «ми є тому, що нас

не може бути», що особливо актуально у нинішню «буремну мить». У творчості А. Бергсона, П. Тейяра де Шардена, А. Тойнбі, П. Тілліха, Д. Кобба, Ш. Огдена, Г. Кюнга через синергетику, т.з. теорію Всього і т.з. нову історію поступово вибудовується напрямок сучасного релігійно-філософського динамістичного еволюціонізму. Своєрідними «бризками» сяйва антропоноосферизації є ідеї «магічного театру» і «гри намистин» Г. Гессе 1943 р., «світової бібліотеки» Х. Борхеса 1942 р., «уявного музею світової культури» А. Мальро 1947р., «арімоїї» Д. Андрєєва 1958 р. тощо.

У сер.-друг. пол. ХХ ст., оскільки сподівання В. Вернадського та ін. на ноосферу як уже досягнутий гармонійний розвиток не справдилися, то ряд дослідників на чолі з М. Моїсеєвим у 1980-х рр. відсунули антропоноосферу у більш далеке майбутнє і поняття «епоха ноосфери» замінили поняттям «епоха розвитку ноосфери». Нарешті, оскільки замість глобальної гармонії, були відкриті глобальні проблеми, чи «утруднення людства», то у Інституті філософії НАН України ім. Г. Сковороди (М. Булатов, В. Загороднюк та ін.) дійшли висновку («Філософія ноосфери», 1995 р.), що теорія ноосфери і теорія глобальних проблем – це одна і та сама теорія, але на різних стадіях свого розвитку і, що стан ноосфери вже склався на Землі, позаяк людська діяльність перетворилась на планетарну силу; але сутність цього стану становить не гармонія, як її розумів В.Вернадський, а сукупність глобальних проблем, які разом розкривають так звану «проблему людини» (ФЕС, 2002, с. 433).

У 2000-х р. у новому процесуально-творчоцентричному образі світу найбільшого значення набуває ідея соціально-культурної парадигми (Е. Бистрицький, О. Яценко, В. Біблер, М. Коган, О. Ахієзер, М. Лапін, В. Стьопін, Н. Черниш, О. Халецька та ін.), яка корениться у загально-світоглядних вислідах так званих сучасних нових напрямків науки: синергетики Г. Гакена або І. Пригожина 1977 р., антропному принципі Б. Картера 1972 р., квантовій гравітації С. Хокінга 1982 р., інфляційно-сценарній моделі Всесвіту А. Гута 1979 р., творення Всесвіту із енерговакuumу через тунелізацію А. Віленкіна 1982 р., мультивсесвіту через відгалуження так званої петлі Всесвіту Д. Гота і Лі-Цзін-лі 1982 р., через вібрацію так званих «струн» П. Штейнхардта і Н. Турока 2002 р., теорію семантично насиченого меона В. Налімова – Л. Лєскова 1994 р., так звану «нову історію» школи «Анналів» Л. Фєвра, Ф. Бродєля, Ж. ЛеГофа, А. Гурєвича, Н. Яковєнка та ін. і так звану «школу інтелектуальної історії» Д. Хайяма, К. Брінтона, С. Аверінцева, так звану «мислячу історію» Ліни Костєнка та ін., по-

стмодерністський постструктуралізм Ж. Ліотара, Ж. Дерріда, Ж. Дельоза, У. Еко, платоністичній ремінісценції В. Біблера, Г. Померанца, С. Кримського, тоталлогію В. Кизими – узагальнених у народжуваній нині філософії динамістичного універсал-історчного еволюціонізму (І. Пригожин, С. Хокінг, П. Девіс, В. Стьопін, М. Мойсеев, М. Булатов, В. Загороднюк, Б. Режабек, Н. Веллер, О. Кравченко, В. Лук'янець, Л. Озадовська та ін.) [10, с. 54–56]. Сучасне релігійно-філософське обґрунтування розвитку мусить бути визначене як динамістичний еволюціонізм тому, що воно не розривно поєднує динамізм як цілий філософський напрямок, який визнає первенем світу творчісну силодію, з усіма розвитками, тобто розглядає первень творчісної силодії як її розвиток, включає у себе (містить) і філософію життя (Ф. Ніцше, В. Дільтей, Г. Зіммель, А. Бергсон, О. Шпенглер, А. Тойнбі та ін.) перш. пол. ХХ ст. і емерджентно-теїстичний еволюціонізм (П. Тейяр де Шарден, процес-теологія, Г. Кюнг та ін.) друг. пол. ХХ ст. і сучасний універсал-історичний еволюціонізм (І. Пригожин, С. Хокінг, П. Девіс, так звана «нова історія» «школи «Анналів» та «історії ідей», Т. Парсонс, Л. Уайт, Д. Ленські, В. Стьопін, К. Галушко та ін.), і усі інші розвитки. У філософії динамістичного еволюціонізму світ [12, с. 185–186] є твочісна силодія (субстанція-суб'єкт-процес) як її розвиток (υβρίς), всепоступальний (так зване перевідкриття часу у синергетиці) законотенденційно-імовірнісно-багатоваріантний (хаосмос, за Джойсом), хвилеподібно-гілковано-різномний, через космогенез літосфери, біосферу життя, антропоносферу дієрозуму, через людину як істоту діяльнісно-свідомісну і розвиток суспільства як історично-духовний процес, через ступені розвитку (формації), локальні способи розвитку (цивілізації) і події, через збільшення свідомісно-духовних чинників розвитку (соціально-культурна парадигма), через здійснення соціально-культурних проєктів, через особисту трансгресію як теомію, через безкінечний семіозис новоозначування («бісівську текстуру» Р. Барта або «лабіринт» У. Еко) в Еон духовної вічності у Вирії. Соціально-культурна парадигма у науково-філософській думці розглядається трояко: по-перше, як історично-духовна тотальність (школа «Анналів» і усі «анналоїди»), по-друге, як здійснення соціально-культурних проєктів (постмодерністській постструктуралізм) і, по-третє, як збільшення свідомісно-духовних чинників розвитку суспільства (динамістичний еволюціонізм) [10, с. 54, 57]. Світотворення як світорозвиток (порожнеча, пронизана дією, за Ольжичем) проходить три етапи: 1) космогенеза літосфери, біосфери життя і 3) антропоносфери дієрозуму, тобто внесення у світ свідомості,

одухотворення його. Уже у Мухаммада ібн Рошда у «Спростуванні спростування» б. 1180 р. сукупність активних людських розумів утворює «підмісячний» Світовий Розум. Згідно сучасного [8, с. 272–304; 5] принципу процесуальності (субстанція-суб'єкт-процес), одухотворення – це процес [8]. За вдалим висловом Х. Ортеги-і-Гасета, людина не має природи, а має історію. На нашу думку антропоосферизація як одухотворення світу сутнісно тотожна соціально-культурній парадигмі і є процесом збільшення свідомісно-духовних чинників в історичному розвитку суспільства.

Людина постає як істота діяльнісно-свідомісна: по-перше, її діяльність завжди опосередкована свідомістю (тотожність суспільного буття і суспільної свідомості, за О. Богдановим); по-друге, за вдалим висловом незаслужено забутого українського неогегельянця В. Залозецького-Саса, «має світоглядне підпорядкування» і, по-третє, антропоосферизація, тобто внесення у світ свідомості, його освідомлення, одухотворення становить єдиний сенс і виправдання (антроподицею) виникнення, витворення людини у всесвіті [12, с. 197–198]. За вдалим висловом В. Дільтея, людина не має історії, тому що сама є історією. Свідомісно-духовні чинники є невід'ємною ідеальною стороною, подібною до стрічки Мебіуса людської діяльності, а відтак – її рушійною силою і результатом, тобто виведенням світла духовного із темного потоку історії. Як ніж у тіло або промінь у п'ятьму історичного процесу входить історіологія (Й. Дройзен, Н. Карєєв, М. Гандельсман та ін.): наука середнього (узагальнено-конкретного) рівня про його поступально-прогресивну спрямованість (так звана логіка історії), тобто розвитковість, чим є збільшення її свідомісно-духовних чинників. Саме історіологічні підходи розвиває К. Брейзіг, розглядаючи («Ступені і закони світової історії», 1905 р. та інш.) спрямовану послідовність – як закономірність, а закономірність – як логіку історичного процесу. Зростання свідомісно-духовних чинників розвитку відбувається триедино: 1) виведення світла духовного із темного потоку історії (тобто розвитку суспільства як саме історіологічно-духовного процесу), 2) в ньому – як збільшення дієусвідомлень в усіх сферах життя і 3) як ідейно-духовне перетворення світу (зростання розвиткових значень, зростання діспроєктивності ідей аж до віроздійснення малих і великих соціально-культурних проєктів, особистісна трансгресія, новоозначування, тощо).

Антропоосферизація як збільшення свідомісно-духовних чинників є найвищим мірилом поступально-прогресивного розвитку (так звана диктатура розвитку), яким є перфекційний, тобто удосконалю-

юче-перевершуючий розвій [12, с. 197]. Ніхто не сказав краще ніж Г. Зіммель («Споглядання життя», 1918 р.): творчісна силодія, що проходить етапи життя, «понад – життя» (соціально-політична сфера) і «більше – ніж – понад – життя» (сфера духовна), здійснюється через самообмеження, випираючи і видмухуючи із себе різні культурно-історичні форми (способи) розвитку (смерть – на вітальному рівні, формації, цивілізації, події, твори, ідеї, соціально-культурні проекти тощо) і розторощує їх у непристанному рухові вперед. Попри науковістський «умертвляючий погляд Медузи» (А. Бергсон), антропоносферизаційне духовне перетворення перегукується з релігійними уявленнями про Бога як сяйво, світло («світ Брахмана – це суще світло», за Чхандогія-упанішадою; Аллах – «світло небес і землі», за Кораном; «Бог є світло і не має у ньому ніякої пільми», за Посланням Іоановим; «Христос є світло для світу» – у Євангелії від Іоана тощо) і творення як просвітлення [13, с. 297], досягненням кінцевого есхатологічного «Царства Божого як нової землі і нового неба» в усіх, принаймні єдинобожних, релігіях світу [11]. У енциклопедії РКЦ 1967 р. «*Populorum progressio*» (Розвиток народів) прогресування постає як фрагмент історії спасіння. Сутнісно-тотожне розуміння і прогресу, і уособленої творчісної силодії Бога [11, с. 40–41] як перфекційного, тобто удосконалюючого-перевершуючого розвитку у сучасному теїстичному еволюціонізмі (Тейяр де Шарден, К. Раннер, Е. Фер, А. Морено, В. Маркоцці, процес-теологія Г. Кюнг, О. Мень та ін.) дає підстави для діебожжя і поступовір'я (Ф. Мейнеке). Прогресизм дієусвідомлений як релігія постає як так зване богобудівництво (А. Сен-Сімон, О. Конт, Д. Штраус, Ж. Сорель, А. Луначарський, М. Горький, Г. Уелс та ін.). А просвітницька абсолютизація свідомісно-духовних чинників розвитку набуває містично-анархічних присмаків (від даосизму, дзен і всілякого іншого буддизму, християнсько-гностичних громад – комун, Телемської обителі, містичного анархізму Г. Ландауера, В. Іванова і Г. Чулкова до сучасних хіппі так і званого вільного Інтернету або Правого сектору на Євромайдані). Це силодія історично-просвітлююча (М. Кондорсе, Г. Уеллс, В. Вернадський, А. Тойнбі та ін.) у одвічній боротьбі стихії, що рве усі форми (Г. Зіммель, О. Блок, В. Іванов, Ф. Гундольф, Т. Лессінг та ін.) і культури (Д. Мережковський, Є. Маланюк, Т. Еоїот, П. Валері та ін.) як «вивищення у дусі від Діоніса до Аполлона» (Ф. Рінтелен).

Духовне перетворення – це, нібито, переважно (Гегель) опредметнення і розпредметнення ідей (за визначенням ФЕС, набуття через дію ідеєю форми предмета, правда, заперечуваного, наприклад,

феноменологією) у мові, у речі, у соціально-культурних проектах (де історія постає як ланцюг або прекрасне намисто здійснення соціально-культурних проектів), в результаті чого постає духовно перетворений світ. Духовне перетворення – це світ опредметнених (аж до втілення) ідей. Явища духовні по аналогії з так званими «хвилями матерії» Л. де Бройля 1924 р., або співвідношенням невизначеностей В. Гейзенберга 1927 р., мають, так би мовити, корпускулярно-хвильову природу. Вони поширюються у сфері духовній як безконечна хвиля. За вдалим висловом Л. Клагеса, людина є направленим до образів оком Всесвіту. На нашу думку, висновок Й. Шкловського 1971 р. про унікальність людського розуму і здійснюваний (так звані космічні послання 1972, 1974, 1975 рр. тощо) пошук розуму у Всесвіті (С. Лем, 1964 р., А. Азімов, 1972 р., М. Руденко, 1976 р. та ін.) приводять до думки, що антропоноосферизація – це і є Світовий Розум (О. Бердник, 1976 р.). Але зростання свідомісно-духовних чинників розвитку – це не певний досягнутий стан (як наприклад, точка ϕ у Тейяра), а процес (як, наприклад, Царство Боже у Бердяєва). Щодо «винаходжуваного майбутнього» Б. Жувенеля дез Юрсена («Аркадія», 1968 р.) і визначення А. Туреном сучасного суспільства як проєктованого («Постіндустріальне суспільство», 1969р., «Виробництво суспільства», 1973р. та ін.) то, на нашу думку, всякий суспільний розвиток завжди, не зважаючи на його примусовий (найпоширеніша тепер модернізація), а подекуди і репресивний («Діалектика Просвітництва» Т. Адорно 1947 р.) характер є менш або більш проєктованим, що коріниться у тому, що людина постає як істота діяльнісно-свідомісна, а її діяльність завжди опосередкована свідомістю. Важливими етапами розвитку суто свідомісних чинників є 1) саме їх виникнення у первісному суспільстві і вибухове розширення у неоліті та 2) цивілізаційний розвиток, звершений визначеним К. Ясперсом 1948 р. та ін., так званим «осьовим часом», коли виникає вже особистісно-понятійне мислення, що, як і залізний вік, тривають дотепер. Загалом, антропо-ноосферизаційні уявлення про історію як просвітлення отримують найбільший розвиток у концепціях прогресування – у добу просвітництва (М. Кондорсе та ін.), антропо-ноосферизації (В. Вернадський, П. Тейяр де Шарден та ін.) і ефірізапції (А. Тойнбі) – у науці ХІХ–ХХ ст. і від поч. ХХІ ст. – у визрілій у так званому синергетичному напрямку (від хаосу до порядку) соціально-культурній парадигмі як збільшенні свідомісно-духовних чинників розвитку [10, с. 57], тобто історично-духовному виведенні [12, с. 196].

Історично-духовний розвій суспільства [9; 6; 3; 4] як антропо-ноосферизаційне збільшення його свідомісно-духовних чинників

проходить етапи (ступені) первісного общинно-родового суспільства; аграрного общинно-станового суспільства у трьох генераціях (А. Тойнбі): перших (Давньоєгипетської, Шумеро-Вавилонської, Індської, Егейської, Хетто-малоазійської, Ранньокитайської і Давньоамериканської) общинно-невільницьких, давніх (Давньосхідної, Античної, Давньоіндійської, Давньокитайської) общинно-рабовласницьких і середньовічних (Далекосхідної, Індійської, Австричної, Центральноазіатської, Ірано-ісламської, Східнохристиянської, Західнохристиянської) общинно-феодальних локальних цивілізацій як певних способів розвитку; індустріального суспільства (фаустівська мегацивілізація, за О.Шпенглером), яке проходить етапи: передіндустрілізаційний XVII–XVIII ст., індустрілізаційний сер. XVIII–XIX ст., індустріального суспільства пер. пол. XX ст. і, розпочатого НТР, постіндустріального, друг. пол. XX ст., та інформаційного, від XXI ст., суспільства (Д. Белл, 1973; О. Тофлер, 1980; Е. Масуда, 1983; 3. Бжезинський, 1986 та ін.) [12, с. 192–198]. Історично-духовний розвиток суспільства та його етапи і циклічні кругі локальних цивілізацій співвідносяться як океан і хвилі. До поч. XX ст. новочасна індустріальна Євроамериканська мегацивілізація поступово поглинає усі давні локальні цивілізації (Г. Уеллс, А. Тойнбі, У. Мак-Ніл та ін.), перетворюючи їх здебільшого на свої колонії або напівколонії [9, с. 898–899; 6, Т. 2, 280; 3, с. 1065]. Вони втрачають окремішній самостійний розвиток і стають частинами утвореної єдиної глобально-ойкуменічної цивілізації і процесів глобалізації [12, с. 200], проявом яких постає як конфесійна, так і універсальна екуменізація. Хоча деякі дослідники (С. Хантінгтон, Ю. Павленко, Т. Орлова та ін.) вважають, що окремішні локальні цивілізації (Російська, Американська, Європейська, Тропікоафриканська та ін.) існують дотепер у глобалізованому світі [4]. На нашу думку, у сучасному глобалізованому світі вони стають частинами його загального розвитку і є його регіонами або субцивілізаціями (культурами) тощо [12, с. 199–200]. Історія постає як низка здійснюваних соціально-культурних проєктів, доведених до нинішньої світової інфо-цивілізації. Здійснюваний соціально-культурний проєкт глобальної інфо-цивілізації дієсвідомлюється (Д. Белл, О. Тофлер, У. Еко та ін.) як нова віра, внаслідок чого нова свідомість і обґрунтовуючий її динамістичний еволюціонізм набувають відчутних рис орелігійнення (смерть «смерті Бога»). На відміну від секуляризації, яка релігійне робить світським, сучасна теоніомія (П. Тілліх «Релігійна субстанція культури», 1959 р.) світському надає релігійного значення побудови Храму. Новочасна секуляризація є не обезрелігій-

ненням, а подоланням старої релігійності і способом новорелігійнення (Д. Белл «Повернення сакрального? Аргументи на користь релігії майбутнього», 1980 р.). Виникає нова універсалістсько (єкуменічно)-динамістично-теономна релігійність (Світовий конгрес релігій, 1893 р., Всесвітня рада церков, 1948 р., РКЦ єкуменічна обитель Тезе, кафедра єкуменічного богослів'я 1979 р. і єкуменічний монастир Г. Кюнга у Тюбенгені, папа Римський Іоан-Павло II у ісламський мечеті 1985 р. та у іудаїстській синагозі 1986 р., спільне богослужіння усіх релігій світу 1986 р. у Ассізі, 2001 р. – у Олександрії, 2004 р. – у Барселоні тощо), яка є своєрідним «духовним випаровуванням» переходу до глобально-інформаційного суспільства. Із розгортанням НТР, сутність якої у перетворенні науки на безпосередню продуктивну силу, відбувається інтелектуалізація усіх сторін суспільного життя і свідомісно-духовні чинники розвитку суспільства набувають вирішального значення [10, с. 54]. Створення соціально-культурних проєктів для їх здійснення і, тим самим, ідейно-духовного перетворення світу, постає головним завданням так званих інтелектуалів (О. Гоулднер, 1979 р.). Антропоноосферизація як збільшення свідомісно-духовних чинників розвитку суспільства відбувається через глобалізацію як поступове утворення світової глобально-ойкуменічної мегацивілізації як соборної єдності національних культур [12, с. 200].

Висновком може бути те, що, на нашу думку, антропоноосферизація – це збільшення свідомісно-духовних чинників розвитку як виведення світла духовного із темного потоку історії, тобто саме як історіологічно-духовний поступально-прогресивний розвій, а в ньому – збільшення дієусвідомлень в усіх сферах життєдіяльності, здійснення так званих соціально-культурних проєктів та ін., які постають через їх релігійно-філософське виведення і обґрунтування у динамічному еволюціонізмі.

Список використаних джерел:

1. Бергсон А. Творча еволюція / А. Бергсон ; пер. с франц. Р. Осадчука. – К. : Вид. Жупанського, 2010. – 318 с.
2. Вернадский В. Философские мысли натуралиста / В. Вернадский. – Киров: Константа, 2013. – 412 с.
3. Мак-Ніл В. Піднесення Заходу. Історія людського суспільства / В. Мак-Ніл ; пер. під ред. А. Галушки. – К. : Ніка-центр, 2002. – 1111 с.
4. Павленко Ю. Історія світової цивілізації / Ю.Павленко. – К. : Либідь, 2000. – 257 с.
5. Синергетическая парадигма. Человек и общество в условиях нестабильности. – М. : Прогресс-Традиция, 2003. – 565 с.

6. Тойнбі А. Дослідження історії. – Т. 1-2 / А. Тойнбі ; пер. з англ. В.Шовкун. – К. : Основа, 1995. –614 с.
7. Тейяр де Шарден П. Феномен человека / П. Тейяр де Шарден ; пер. с франц. Н.А. Садовского. – М. : Прогресс, 1987. – 240 с.
8. Уайтхед А.Н. Процесс и реальность / А. Уайтхед // Избранные работы по философии ; пер. с англ. И.Т. Касавина. – М. : Прогресс, 1990. – 718 с.
9. Уэллс Г. Всеобщая история мировой цивилизации / Г. Уэллс ; пер. с англ. С. Ревуцкой. – М. : Эскимо, 2008. – 928 с.
10. Халецька О. Соціально-культурна парадигма у філософській думці / О. Халецька // Духовність, культура, нація. Збірник наукових статей. Випуск 4. – Л. : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2009. – С. 54–60.
11. Халецький О. Незнаний Бог апостола Павла в світлі зростання його історично-духовних чинників / О. Халецький, О. Халецька // Історія релігій в Україні. Науковий щорічник. Книга II. – Л. : Логос, 2012. – С. 35–47.
12. Халецький О.В. Світ як дієрозвій (цвіт) або універсально-історичний еволюціонізм / О. Халецький, О. Халецька // Наукові записки. Серія «Історичне релігіознавство». Випуск 8. – Острог : Видавництво національного університету «Острозька Академія». 2013. – С. 183–202.
13. Халецький О. Релігійно-філософська «метафізика світла» у мандрах крізь віки / О. Халецький // Історія релігій в Україні. Науковий щорічник. Книга II. – Л. : Логос, 2013. – С. 295–306.